

Seznam příloh

Příloha č. 1: Rozhovor s Danielem Růžičkou 3. 10. 2012

Příloha č. 2: Rozhovor s Janem Lacinou 5. 12. 2012

Příloha č. 3: Rozhovor s Václavem Dortem 24. 4. 2012

Příloha č. 4: Rozhovor s Jaroslavem Kratochvílem 30. 11. 2012

Příloha č. 5: Rozhovor s Miroslavem Nedorostkem 9. 12. 2012

Příloha č. 6: Rozhovor s Janem Jirákem 10. 12. 2012

Příloha č. 7: Témata dokumentů a besed cyklu Třicet návratů

Příloha č. 8: Komiks Poslední případ majora Zemana (ukázka)

Příloha č. 9: Báseň Jirka jede na Kubu

Příloha č. 1: Rozhovor s Danielem Růžičkou 3. 10. 2012

Daniel Růžička se vedle svého zaměstnání v Centru publicistické a dokumentární tvorby a vzdělávacích pořadů České televize již několik let věnuje historii televizního vysílání v Československu se zaměřením na vztah totalitní moci a televize. Toto téma rozpracoval v řadě textů: například v příspěvku *Kolorovaný obraz komunistické minulosti* ve sborníku *Film a dějiny 1* (spolu s Petrem Blažkem a Petrem Cajthamlem) či *Babice – dvojjediný případ majora Zemana* ve sborníku *Film a dějiny 2*. Jeho nejvýznamnějším dílem k tématu seriálu je kniha *Major Zeman: propaganda nebo krimi?* popisující vliv bezpečnostních složek a normalizační propagandy na jeho vznik.

V roce 2005 jste o majoru Zemanovi napsal knihu *Major Zeman - propaganda nebo krimi*. Co vás k tomu vedlo?

Tehdy v České televizi vycházel interní časopis, kde jsme mapovali kromě současného života v ČT i historii televize. V několika článcích jsme se věnovali ideologii a propagandě a řekli jsme si, že pokud máme dělat něco o propagandě ve vysílání, tak nejlepším případem je právě seriál *Třicet případů majora Zemana*. Pátrali jsme po dokumentech, po výrobní složce, natáčecích plánech a také jsme zavolali na ministerstvo vnitra, kde tehdy seděla Jiřina Dvořáková. Ta nám řekla, že našli složku z tiskového odboru, která se *Zemanovi* věnuje.

Jak z článku vznikla kniha?

Začalo se to košatět, v archivu ČT jsme například našli věci po dramaturgovi Jiřím Procházce, kde popisoval vznik seriálu. V roce 2000 navíc vyšla knížka *Major Zeman trochu jinak*, kterou vydaly Haló noviny a kde je ten příběh úplně jinak, než jak byl ve skutečnosti.

Když jste knihu připravoval, kontaktoval jste původní tvůrce seriálu?

Snažil jsem se spojit se šéfem tiskového odboru Janem Kovářem a dával jsem možnost vyjádřit se i Adolfu Gruberovi [poradce při natáčení seriálu], ale nechtěl. Po vydání mi pak Gruber napsal dopis, že knížka pravdu zastírá a že se bude bránit i soudní cestou, k čemuž nakonec nedošlo.

A režisér Jiří Sequens?

S Jiřím Sequensem jsem při psaní knihy mluvil, ovšem řekl mi: „Podívejte se, televize má čudlík on/off, kdo se nechce na ten seriál dívat, ať se nedívá.“ Když jsem se ho poté ptal na Jiřího Procházku a další zákulisí seriálu, zjistil, že vím věci, které nejsou jenom povrchní, a na něco tedy odpověděl, na něco ne. Po určité době naše komunikace skončila, jednak kvůli jeho zdraví, ale zároveň mu evidentně nebylo příjemné, že jsem se o něj a o seriál zajímal.

Jaký jste měl s knihou úspěch?

Náklad se rozebral, prodalo se 5000 kusů a občas přemýšlím i o dotisku. Daly by se porovnat některé díly, jak vypadaly z počátku a jak se jejich scénář změnil. Například díl *Mimikry*, kdy v původním scénáři *S vrahem na palubě* byla unesena Zemanova žena Blanka. Případně poslední díl *Lišky mění srst*, kdy se vrátí Stejskal a Zemanovi zachrání život.

Když seriál v letech 1999-2000 vysílala Česká televize, byla průměrná sledovanost 2,3 milionů, což je obrovské číslo... Proč je podle vás *major Zeman* tak divácky oblíben?

Je výjimečný v tom, že je filmový, zatímco ostatní seriály jsou televizní ateliérovky. Má také skvělé obsazení.

Dokonce se o něm tvrdí, že je to kvalitní filmové řemeslo a detektivka. Máte také ten pocit?

Nemám. Prvních deset dílů je sice vyrobeno relativně dobře, protože ještě nejsou tak politicky ovlivněné, ale celkově to není dobře řemeslně udělané. A rozhodně to není kriminálka či detektivka.

Ve skutečnosti obsahuje seriál řadu řemeslných chyb, noc vypadá jako den, herci hrají několik různých rolí, Stanislav Fišer například hraje dvě role a tři další dabuje, špatné jsou postsynchrony, masky, kostýmy...

Je to tak. Jsou tam i věcné chyby, např. v díle *Romance o nenápadné paní* jsou jízdenky z jiného roku, než do kterého je příběh zasazen. Důvodem je mimo jiné, že se epizody kvůli politickému záměru neustále přerazovaly do jiného roku, než jak byly původně naplánované. A jsou tam i další chyby.

Česká televize tehdy seriál vysílala v rámci cyklu *Třicet návratů*, jehož výsledná podoba byla předmětem značné kritiky. Jaký je váš názor?

Nebylo to dobře provedené, protože cyklus vznikl narychlo. Když totiž nastoupil ředitel Puchalský, měl jako cíl vyšší sledovanost. Tehdy se rozhodli pro vysílání *Třiceti případů majora Zemana* a z důvodů kontroverze seriálu vymysleli formu *Třicet návratů* a rychle to dali do zakázky. Některé díly nebyly tak špatné, šly i do hloubky, ale spousta jich špatná byla.

Proč?

Například roky 1967–1969 jsou o něčem jiném, než by měly být, nevěnovalo se to Zemanovi. V roce 1968 měly být tématem rehabilitace, situace v bezpečnostním sboru, která zaváněla kontrarevolucí, v dokumentu to ale bylo obecně o roce '68.

Takže celkový výsledek považujete za špatný?

Nesplnilo to záměr, který to mělo mít. Ale chápu, že tvůrci museli být pod tlakem, měli na to strašně málo času. Za rok, ne-li za kratší dobu, se muselo udělat třicet dokumentů.

Vy osobně byste seriál vysílal?

Vysílal bych všechny kontroverzní seriály z té doby. V současnosti se říká, jak jsou to kvalitní seriály, ale když se pustí *Gottwald*, diváci uvidí, že kvalitní není. Nehonil bych na tom ovšem diváckou sledovanost, jako to dělá Barrandov nebo Prima.

Zastávám názor, že v české a československé kinematografii je *major Zeman* výjimečné dílo. Stal se součástí popkultury, vznikl okolo něj fandom, který jezdí na místa natáčení až na Rujánu a má doma urnu s nápisem Václav Kalina. Existovala dokonce Restaurace u majora Zemana.

Tam jsme chodili s kolegou z *Totalita.cz* a říkali jsme si tehdy „Co to je? Je to recese, je to retro, je to postoj?“ Nepřipadalo mi to jako normální hospoda. Do normální hospody chodí normální lidi, sem příliš ne, sem chodili kvůli majorovi Zemanovi. Buď z důvodu, že jsou fanoušci, nebo z nějakého sentimentu.

Nevíte, kdo restauraci provozoval?

Myslíme si, že to byli bývalí policajti. Přímo tam jsou totiž policejní služebny.

Přijde vám tento kult normální?

Právě že ne, dokážu si ho představit u jiných seriálů, u Star Treku, který má skvělé efekty, u Návštěvníků, ti byli na svoji dobu také geniální. Tady ale není nic, major Zeman je ideologicky pokřivený i špatně natočený.

Přesto je jeho poslední epizoda fanoušky přirovnávána k francouzskému detektivnímu románu. Běžné není už to, že má tak oddaný fanklub. Proč právě major Zeman?

Myslím si, že si ho nevybrali jen tak z plezíru. Může to být sentiment nebo jsou frustrováni, protože se jim nedaří dobře, a připomínají si lepší dobu.

Přímo režisér Sequens je v jejich očích doslova zbožštěn.

Pronikli k němu a on je nějak okouzlen. Dokument *Hříšný člověk Jiří Sequens*, který o něm natočil Jaroslav Spěváček, je zcela nekritický.

Proč zbožšťují právě Jiřího Sequense, člověka, který otevřeně podporoval komunistický režim, a jak uvádí v knize Štěpána Hulíka Juraj Herz, dokonce udával studenty?

Sám to nechápu. Vyzývají ho například za *Atentát*, ale ten vznikl v jiné době, před rokem 1968. Když se v 70. letech normalizoval Barrandov, tak se k režimu přihlásil. Patřil mezi angažované režiséry, kteří přišli Husákovi na pomoc. Proto si myslím, že tam musí být nějaká levicová úchylka, silný sentiment. Nemůžete vzít jen tak někoho z davu a začít ho zbožšťovat. Je zde spousta výraznějších režisérů – Oldřich Lipský, Václav Vorlíček...

Oni se navíc nesetkávali jen se Sequensem, ale i s Jiřím Puršem.

Právě, mluvili s Puršem, což byl šéf Československého filmu a další normalizátor Barrandova. Oni jsou schopni se sejít s člověkem, který tvrdí, že neexistovaly trezorové filmy. Co jim může říkat? Bude jim vyprávět, jak to bylo na Barrandově v 70. letech skvělý. Oni se ho možná zeptají na trezorové filmy, ale on jim řekne: „Chlapci, podívejte se, my jsme trezorové filmy nedělali, o tyto filmy prostě nebyl zájem, Ústřední půjčovna filmů je nevzala.“ A oni budou spokojení.

Setkání se účastní také herci – Vladimír Brabec, Jaroslava Obermaierová, Rudolf Jelínek a další. Společně pak vzpomínají, jak se tehdy seriál natáčel.

Právě Brabec a Obermaierová se účastnili i křtu mé knihy a sehráli tam takovou divnou hru, že sentimentálně na seriál vzpomínali. My jsme to pak museli vracet zpátky, protože ta knížka je o něčem jiném.

Jak vaši knihu přijali právě fanoušci?

Očekávali jinou knížku. Měli pocit, že vyjde něco o natáčení, o historkách, o podobných věcech, ačkoliv podtitul byl úplně jasný. Pak začali na fórum psát, že autor asi v mládí hltal majora Zemana a teď má pocit, že si musí plivnout, a že ta knížka je špatná.

Jak se díváte na současné tendence seriál oživit, tedy například na dříve plánovaný film, kde se má zjistit, že Zeman byl ve skutečnosti spícím agentem CIA?

Nechtěl bych, aby z toho někdo dělal parodii, protože to by vedlo ještě k většímu zbožštění. Je to přímo proti naší snaze, aby se na ten seriál zapomnělo. Diváci, především ti mladší, by pak navíc mohli být zmatení, protože tady by byl Zeman vlastně protikomunistický.

Parodii z toho částečně udělaly již upoutávky na TV Prima, které ukázaly, že když se major Zeman přestříhá a dosadí do jiného žánru, je to docela vtipné. Zároveň je v nich vidět, že tehdejší propaganda je postavena primárně na jazyku, ne na obrazech srpů a kladiv.

Tehdejší tvorba je v zobrazování symbolů věrná, zatímco ta současná je strašně přepřácaná. Proto je ta původní tvorba nebezpečná, protože si propagandy tolik nevšimnete. U *Zemana* je například zajímavé číst jen scénáře, odhalíte totiž tu manipulační zručnost, která na obrazovce není tak markantní.

Majora Zemana je možné se současnou tvorbou částečně srovnat, například se *Zdivočelou zemí*, to je také rozsáhlý opus zachycující poválečné období, ve kterém hrají přední herci. Není určitá ideologie i zde?

Určitě je, první a druhá řada byly dobré, ale ty další už jsou hodně ideologické. Když vykládáte historii, tak se dostanete do doby, která je současná, a tam je dost lehké sklouznout k ideologii. Je to jako, když *Zeman* v roce 1973 popisoval události roku 1968 a přitom už nepopisoval historii, ale vyrovnával se se svým třídním nepřítelem z roku 1968.

Podobný opus je i seriál *Vyprávěj*.

Ten taky částečně manipuluje. Někdo je komunist a zároveň má v rodině disidenta, což je dost nepravděpodobné.

Vraťme se ale k *Zemanovi*. K mýtům okolo seriálu vedlo po revoluci i to, že nikdo z herců kromě Jiřího Lábuse se nedokázal proti seriálu zřetelně vymezit. Většina stále tvrdí, že je major Zeman kvalitní řemeslo, že někde hrát musí a že tam politiku neviděli.

Souhlasil bych s tím, že herci musí někde hrát. Navíc když vstupovali do seriálu, nemuseli na začátku ani tu propagandu pochopit. Vladimíru Brabcovi vůbec nevyčítám, že roli vzal, využil příležitosti, ale vadí mi, že to nezvládl občansky, morálně. Účastnil se všech akcí, vnitro mu zařídilo byt na Václavském náměstí... To už je nějaký postoj k režimu.

Mohl si ale dovolit to nedělat? Nejt například na večeri s ministrem Obzinou, když dostal pozvání.

Ona je oficiální část, kdy jdeme na večeri s Obzinou, a pak neoficiální, kdy chlastáme ve sklípku se soudruhy. Když vám vnitro nabídne byt, můžete poděkovat a říct, že máte svůj. Brabec ten byt navíc sám poptával.

Sám Brabec po revoluci nechtěl seriál vůbec komentovat, postupně ale začal na otázky odpovídat a vydal i knihu *Major Zeman: Jak to vidím dnes*. Četl jste ji?

To je strašná slátanina. Líčí tam například, jak ho zajímaly Babice, že chodil při natáčení za místními a ptal se jich, jak to ve skutečnosti bylo. Pokřiveně líčí i vývoj

seriálu, když tvrdí, že si ho pro hlavní roli vytypovali už dávno. Sequens si ho přitom vybral až potom, co měl hlavní postavu hrát Petr Kostka a Štefan Kvietik.

Problémy se seriálem měl do své smrti i Radoslav Brzobohatý, který se na rozdíl od jiných herců nechtěl příliš bavit ani s fanklubem.

Pamatuji si, že se v pořadu *Krásný ztráty* Brzobohatého ptali, jak se mu hrálo, když roli musel vzít jako třeba v *majoru Zemanovi*. On na to odpověděl, že tu roli vzít nemusel, ale přitom v té době nemohl vůbec točit a Sequens si vydupal, aby tam hrát mohl. Také prohlásil, že Sequens nechtěl politiku točit, a tak to musel nějak obcházet. Přitom Jiří Sequens byl straník, který byl schopen převálcovat i dalšího straníka Procházku.

Rudolf Jelínek o seriálu říká, že to byla hezká role.

Přesně tak, a to i v současné době, kdy má přístup k informacím. Nedávno jsem potkal Ladislava Mrkvičku, který se o seriálu také nechce bavit.

František Němec se proti seriálu také výrazně nepostavil, pouze řekl, že natočil několik rolí a některé z nich se úplně nepovedly.

To je přitom možná horší role než Zeman. Žitný je ten, který říká, že když odříznou tohle a tohle, tak tu stranu zničí. Jinde říká, že byl tam, kde ho bylo potřeba. Všichni přitom víme, že byl v Rusku a přijel se sovětskou invazí.

Když zvážíme mýty, které se okolo *majora Zemana* vytvořily, nekritický postoj veřejnosti i aktuální touhu po normalizačních seriálech, máte pocit, že může být seriál nebezpečný?

Nové členy KSČM podle mě nezíská, ale mám problém právě s tou pokřivenou historií, s tím, že někteří lidé jsou schopni převyprávět příběh Babice podle Plánice.

To jste opravdu zažil?

Ano, přešli jsme se s někým, jak dopadly Babice, a on mi tvrdil, že probíhaly jinak. Ten seriálový příběh, který je mimochodem zpracován velmi dobře, tam byl zřejmý. Problém je právě ono pomíchání pravdy a fikce. Příkladem jsou díly z roku 1967 a 1968. Epizoda z roku 1967 je o střelbě v baru a v tom roce se opravdu střílelo na Martu Kubišovou. Největší problém mám samozřejmě se *Studnou*, tedy s dílem, který všichni považují za nepolitický, ale je přitom nejhorší.

Epizoda *Studna* je dnes ovšem považována za thriller nebo horor, nikoliv za vyrovnání se sovětskou invazí. Může tedy současné vnímání seriálu vést k tomu, že lidé budou historii dezinterpretovat?

Určitě, i když záleží na tom, jak je kdo nastavený v sobě, v rodině, jestli je schopný o tom přemýšlet. Mladí lidé obecně nečtou, mají posun ve vnímání historie a mohou si říct, že to tak mohlo být. *Majora Zemana* mohou vnímat jako historickou pravdu. Pořád si totiž myslím, že v lidech je zakořeněné „co se řekne v televizi, je pravda.“ Řada lidí pouze přejímá to, co jim televize ukáže, a nejsou schopni nad tím přemýšlet. Například v prvním díle seriálu jsou četníci vykresleni jako ti, kteří jsou naprosto neschopní. Vy si to nemusíte v té chvíli uvědomit, ale máte to někde vzadu v hlavě, přijímáte to podvědomě.

V posledních letech se objevují snahy používat *majora Zemana* jako učební pomůcku. Existují metodické materiály na portále *moderní-dějiny.cz*, Ústav pro studium totalitních režimů uspořádal seminář pro učitele, na Fakultě sociálních věd UK se podle něj učí propaganda. Měl by se tedy *Zeman* ve výuce používat, když může být nebezpečný?

Může sloužit jako ukázka postupů, jak se dělala propaganda, zajímavý je v tomto právě Jiří Procházka. Ten v dílech, za kterými autorsky stál, míchal manipulaci s pravdou, takže to působí do určité míry přirozeně. Manipulace v seriálu může být pak nečitelná i pro samotné učitele. Dělali jsme například seminář pro učitele dějepisu v rámci programu *Člověk v tísní*, jehož tématem byla právě propaganda a manipulace. Byly tam ukázky nacistické i komunistické propagandy, dnešního zpravodajství, reklamy a podobně. My jsme vybrali scénu z dílu *Vrah se skrývá v poli*, kdy zvony svolávají občany na nedělní mši a do toho se ozývá z amplionu agitace k důležité komunistické schůzi, a řekli jsme jim, zda v tom vidí propagandu. Neviděli tam vůbec nic.

Příloha č. 2: Rozhovor s Janem Lacinou 5. 12. 2012

Jan Lacina je zároveň absolventem politologie a mezinárodních vztahů na Západočeské univerzitě v Plzni a mediálních studií na Univerzitě Karlově. Působí jako publicista, producent a režisér a během své kariéry pracoval v týdeníku Reflex, TV Nova, Lidových novinách či České televizi. V ČT se kromě cyklu *Třicet návratů* podílel (či podílí) na pořadech *Krásný ztráty*, *Velký vůz*, *13. komnata* nebo *Albertov 16:00*.

Jste jedním z autorů cyklu *Třicet návratů*, který je dnes hodnocený jako ne příliš povedený pokus České televize o návrat *Třiceti případů majora Zemana* na televizní obrazovky. Jaké byly počátky tohoto projektu? Kdo jej inicioval?

Na konci roku 1997 jsme s kolegou Miroslavem Polákem založili společnost na filmovou a televizní produkci a v dubnu 1998 jsme se setkali s Čestmírem Kopeckým, který měl tehdy pověst šéfa nejprogresivnější tvůrčí skupiny, a nabídli mu některé naše náměty. Mezi nimi byl i projekt *Třicet návratů majora Zemana*, což měl být cyklus převyprávění poválečných dějin Československa v kontrastu se seriálem *Třicet případů majora Zemana*. Na základě tohoto seriálu, který každým dílem nějak manipuluje dějiny, bychom natočili sérii dokumentů „jak to bylo doopravdy“. Čestmír Kopecký řekl, že se poradí s programovým ředitelem Martinem Bezouškou. Následně nám sdělil, že ten projekt chtějí.

Spíše se uvádí, že za vysíláním stojí právě programový ředitel Bezouška.

V únoru 1998 byl nově zvolený ředitel Jakub Puchalský, což bylo poměrně překvapení, protože se čekalo prodloužení funkčního období Ivo Mathému. Puchalský si přivedl Martina Bezoušku a Gordona Lowitta a oni na začátku roku 1999 rozhodli, že to je nejdůležitější projekt pro další sezónu. Je možné, že Bezouška chtěl *majora Zemana* odvysílat a ten náš nápad mu přišel do noty.

Na kolik bylo pro ně důležité vysílat samotný seriál?

My jsme jim nabídli ucelený tvar, netrvali jsme na tom, že se *major Zeman* musí nutně odvysílat celý. Řekli ale, že pro ně to má smysl jen tehdy, když se bude vysílat celý seriál.

Nechtěli tedy Puchalský s Bezouškou spíš zvýšit sledovanost?

Nepochybně, takové vysílání má ale všechny parametry. Odvysíláte sice seriál, po kterém je divácký hlad, a víte, že vzbudíte velký rozruch, ale na druhou stranu máte připravený určitý obal, který vám z toho dělá veřejnoprávní projekt.

Jaká byla podoba tohoto obalu?

Výsledkem bylo, že na začátku běžel sestřih dobových týdeníků, což prosadil Čestmír Kopecký jako ilustraci doby, pak byla epizoda seriálu a následně dokument. Ten měl původní stopáž 50 minut, která ale šla později dolů. Tehdejší produkce trvala na tom, aby dokumenty byly reprízovatelné i samostatně, tedy jakési fenomény poválečných dějin Československa. Dohodli jsme se tenkrát i na velkorysém rozpočtu, okolo 15 milionů za celý cyklus.

A konkrétně dokumenty byly koncipovány jak?

Plán byl takový, že pátrat a připravovat obsah budou reportéři, zatímco režisér to pak celé zrealizuje. Na začátku jsme těch režiséru oslovili asi deset – Petra Zelenku, Igora

Chauna, Terezu Kopáčovou, Petra Nikolaeva, Juraje Šajmoviče a další, ale všichni měli nějaké podmínky. Petr Zelenka mi například řekl, že jestli ho chci jako kytaristu do kapely, tak jo, ale tohle se mu točit nechce.

Veřejnost ohlášeným vysíláním příliš nadšena nebyla. Jak se k cyklu stavěl zbytek České televize?

To byl zásadní problém. Vedení ČT bylo odtrženo od produkčních článků – tvůrčích skupin a sám Puchalský nebyl v televizi vítán. Slíbil nám sice rozpočet a prioritu, ale následně jsme se potkali s produkčním Vladimírem Kořínkem, který nám řekl, že příští třičtvrtě rok nemá žádný volný štáb a ať si to uděláme, jak chceme.

Takže nadšení z *majora Zemana* zřejmě nesdílel.

Byli jsme mezi otevřenou rukou vedení a mezi chováním zbytku televize, které bylo z mého pohledu na hranici sabotáže. Nápad navíc popudil některé již dokumentaristicky zavedené osobnosti, takže například Fero Fenič mohl zešílet, když se dozvěděl, co se má připravovat.

To je zvláštní, protože právě Fero Fenič *majora Zemana* po revoluci uvedl v rámci Febiofestu a několikrát se k němu vrátil i v *České sodě*.

Fenič nešel proti záměru cyklus vysílat, byl našťvaný, že to nedělá on.

Na přípravu tak rozsáhlého cyklu jste příliš času neměli. Byli jste pod časovým tlakem?

Měli jsme rok a čtvrt, rok a půl, abychom udělali třicet dokumentů, takže určitě. Ale zdůrazňuji, že větší problém než časový tlak bylo to, že projekt z větší části sabotovala Česká televize a někteří konkrétní lidé. Televize nebyla schopná dodat dostatečné kapacity, aby to šlo snadno realizovat. Další věc je, že se po určité době snížil rozpočet.

Ačkoli jste tedy chtěli *Třicet návratů* pojmout jako projekt o historii Československa, výsledkem byl mediální obraz vysílání *Třiceti případů majora Zemana*. Co vidíte jako příčinu?

Na podzim 1998, kdy jsme začali cyklus produkovat, udělal Martin Bezouška tu nejnešťastnější věc a prohlásil, že Česká televize odvysílá *majora Zemana*. My jsme to do té doby měli zabalené jako *Třicet návratů majora Zemana*, což byl obrovský rozdíl, on mluvil jenom o odvysílání toho seriálu. Kdyby řekl, že je tu historický projekt o poválečných dějinách, který na půdorysu *majora Zemana* bude vyprávět o tom, jak ty události vypadaly ve skutečnosti...

To ovšem koresponduje se zmíněným záměrem odvysílat v první řadě samotný seriál.

Je pravda, že ten balík pro něj nebyl tak důležitý.

Zveřejnění plánu ČT tehdy vyvolalo obrovskou vlnu kritických názorů, jak jste situaci vnímal?

Bezouškovo prohlášení byl moment, který spustil lavinu. *Majora Zemana* se chytla Konfederace politických vězňů i Vladimír Železný, který zjistil, že to je výborný bič na Českou televizi. V té době navíc probíhal jeho spor s americkou CME a Železný věděl, že *major Zeman* je skvělý prostor pro odvedení pozornosti.

Konfederace politických vězňů dokonce podala na Českou televizi žalobu.

Politici vězni vůbec nepochopili, že ten projekt směřuje k jejich rehabilitaci, k revizi obrazu poválečné historie.

Současný obraz je ale opravdu zcela opačný: ředitel Puchalský chtěl zvýšit sledovanost a rozhodl se pro vysílání *Majora Zemana*. Vzhledem k veřejnoprávní povaze ČT nebylo ale možné seriál pustit samotný, a tak se vytvořila forma dokumentů a besed. Primární byl ale seriál, nikoliv zobrazení poválečné historie... Bohužel je to tak, nám už se pak nikdy nepodařilo v očích veřejnosti prezentovat původní záměr.

Visíte důsledky mediálního obrazu i v pozdějším pádu ředitele Puchalského i tlaku na odvolání televizní rady?

Seriálu se v zápětí chytili politici, kteří si na něm samozřejmě chtěli udělat politické body, a v prosinci 1999 pak Puchalský rezignoval. Můžeme se jen domnívat, do jaké míry mu to zlomilo vaz, ale myslím si, že to bylo tak 70 %. Na mediální komisi chodil seriál obhajovat i Jan Jiráček [v té době předseda Rady ČT], takže později padla i rada.

Jako důvody se ovšem spíše uvádí, že Puchalský rezignoval, protože necítil dostatečnou podporu.

Důvodů bylo určitě několik. Já jsem tehdy například potkal Vladimíra Sýkoru, producenta pro hudební vysílání, který mi řekl: „To se nemůžete divit, on nám [Puchalský] dělal tady tyhle novosti, tak jsme si počkali a ve správnou chvíli mu namydli schody.“

Ve chvíli, kdy Puchalský rezignoval, ale cyklus stále probíhal. Do jaké míry se na něm promítl jeho odchod?

Puchalského rezignace byla velmi nepříjemná, neboť ohrozila celý projekt. Předtím navíc sbalil kufry i Čestmír Kopecký, který se po nějakém třetím díle s Puchalským rozhádal, dal výpověď a nechal nás v tom.

Kdo převzal vedení projektu?

Puchalský v rámci reorganizace zrušil systém tvůrčích skupin a vytvořil producentská centra. Cyklus poté připadl centru dokumentu a publicistiky, kam z Krátkého filmu nastoupila Alena Müllerová a projekt převzala. Přibližně ve třetině jsem z projektu odešel ale i já.

Proč?

Neměli jsme s kolegou Polákem stejný pohled na podobu dokumentů. Já chtěl, aby dokumenty kvůli garanci kvality točili filmoví a dokumentární režiséři. Mirek Polák ale od určitého dílu nechal dokumenty režirovat naše kolegy reportéry z investigativních pořadů, což podle mě vedlo ke ztrátě kvality.

Součástí večera byly i besedy? Na jejich tvorbě jste se také podíleli?

Ne, to si dělala ČT zcela po vlastní ose a považuji to za nejméně šťastnou součást celého projektu. Vůbec nás k tomu nepustili, takže jsme neměli možnost jakkoliv ovlivnit obsah a dnes bych to možná viděl jako lehký akt zbabělosti. Zřejmě totiž zjistili, že se na ně řítí větší průšvih, než od začátku čekali, tak přidali besedy. Trošku upustili páru z papiňáku, protože ten kotel byl hodně pod tlakem. Bylo to skoro na stávkou na Václavském náměstí.

Ty besedy byly ovšem hodnoceny jako nepovedené a zcela divácky propadly. Nezapomenutelná je například historka s Markem Wollnerem a *Atentátem* jako epizodou *majora Zemana*.

Podle mě byly úplně špatně. Z mně neznámého důvodu oslovil Puchalský jako moderátora Marka Wollnera a když byl hostem Radoslav Brzobohatý, tak se ho Wollner zeptal, proč točil s komunistou Sequensem. Brzobohatý odpověděl, že s ním točil už *Atentát*, přičemž se ho Wollner zeptal, jestli to je jeden z dílů *majora Zemana*. V té chvíli mu Brzobohatý řekl: „Vážený pane, když neznáte československou kinematografii a stěžejní díla Jiřího Sequense, tak nemáte tuhle debatu vůbec moderovat.“

Což rozhodně nevypovídá o kvalitě přípravy.

Byl z toho další obrovský průšvih, že je televize nekompetentní. Nejen, že byl kritizován samotný projekt, ale teď ještě to, jak se ho nepodařilo odstartovat.

Co do sledovanosti byly ale dokumenty úspěšné, průměrný rating 15+ byl 11,4 %, tedy necelý jeden milion diváků. Celý večer měl pak průměrně rating 19,7 % a absolutní sledovanost 1,6 milionu diváků. To jsou výborná čísla, ne?

Ve výsledku považuji dokumenty za úspěšné, pro srovnání: taková čísla vykazovala například první série 13. komnaty. Jsou to jedny z nejsledovanějších dokumentů v historii ČT, z čehož vyplývá, že projekt jako takový byl dobře nastavený, ale strašně špatně prezentovaný.

Problém je, že dnes nejsou dokumenty nikde dostupné a ČT se do repríz nijak nehrne. Je to způsobené autorskými právy?

Netuším, práva k tomu má ČT. Byli jsme ve stejné situaci jako Febio, dodávali jsme jim produkt. Jen jsme si vymínili, že po třetí repríze vzniká nárok na reprízové pro umělecké složky. Možná se za to ale ČT stydí...

Jak celkově tedy *Třicet návratů* hodnotíte?

Ten projekt jako takový se povedl, divácký zájem to dokazuje. Hodnotím to jako nejlepší dramaturgický nápad, který jsem kdy měl v ruce, ale ten mediální dopad, ohlasy skončily fiaskem. Je to takové rozporuplné, divácký efekt to splnilo, ale zůstal z toho trpký dojem. Otázka je, jestli by to ustál například Fenič s Febiem, jestli by to nesešlo i jeho...

Jako začínající společnost jste nastartovali dost rozporuplným projektem, mělo to pro vás nějaké důsledky?

Tušili jsme, že tohle je projekt, na kterém se buď takzvaně uděláme, nebo odděláme, a mělo to spíše ten druhý efekt, hodně jsme si ublížili. Znepřátelili jsme si politické vězně, část České televize, která se od toho distancovala, radu, padnul ředitel, Čestmír Kopecký odešel, Fenič šel proti nám. Skončili jsme s polámanými křídly... Já jsem se pak velmi obtížně až díky Michalovi Prokopovi do ČT vracel. Z producentského hlediska to skončilo fiaskem.

Nedalo se to čekat?

Myslím, že pokud by to bylo dobře prezentováno, tak je z toho úspěch. Mám obavu také o tu druhou a třetí desítku dokumentů, které točili úplně jiní lidé, než jsme zamýšleli.

Udělal byste dnes s odstupem času *Třicet návratů* jinak?

Měl tam být člověk formátu Václava Moravce s tím, že si odvysíláme minutovou ukázkou, jak konkrétní díl manipuluje dějiny. Podívejte se na *majora Zemana* a my vám pak řekneme, jak to bylo doopravdy.

V současné době se stal ze seriálu mýtus o kvalitním filmovém řemesle a výborné detektivce. Máte také ten pocit?

Myslím si, že to je velmi dobře odvedené řemeslo.

To ale není pravda, herci hrají několik postav, špatný je zvuk, masky i kostýmy. Seriál má sice dobrou výpravu, exteriéry, ale to je tím, že byl obrovsky drahý.

Znám *majora Zemana* jako divák z dětských let, kdy jsme na něj koukali v mých deseti, jedenácti letech. Pak jsem k tomu přišel profesně a i tehdy to na mě dělalo velmi dobrý dojem, ale asi je to opravdu mýtus. Jeden z hlavních poznatků, které jsem si z mediálních studií odnesl, je, že realita se skládá ze dvou stran téže mince. Na jedné straně je mýtus a na druhé logos. Existuje pravda, kterou ví omezený počet lidí, a pak mýtus, který si obecně všichni myslí.

Dalším mýtem je apolitičnost epizody *Studna*, kterou dnes všichni vnímají jako horor.

To je zdánlivě apolitický díl, ale i tam na konci říkají, že ještě bude chvíli trvat, než to svinstvo vyženou z republiky. I když to vypadá jako horor, stejně je tam tahle jedna věta.

Ale *Studna* je přece celá politická. Intelektuálové jsou v ní líčeni jako blázni, pocházející ze šílených rodin, statkáři kradou peníze, kladná postava je pomocník VB, kterého má sovětská invaze zachránit téměř před pověšením na lucernu...

Je pravda, že jsou tam podprahová sdělení, která člověk vnímá, aniž si to uvědomuje. Podívejte se ale na večerníčky, Trautenberk je zlý Němec a statkář, v Rumcajsovi je tím nejhorším německý knížepán a německá kněžna v Jičíně.

Nemyslíte, že podobný posun vnímání je nebezpečný?

Dnes už moc ne, lidem od třiceti dolů je to úplně fuk, což je dobře. Lidi si to pouštějí jako Monty Pythony nebo Červeného trpaslíka. Je to recese, nicméně podle mě je nevkusné to vysílat bez těch obalů.

Příloha č. 3: Rozhovor s Václavem Dortem 24. 4. 2012

Václav Dort spojil svůj život s komiksy a grafikou. V roce 1998 se stal spolumajitelem a ředitelem nakladatelství Crew, které v roce 1999 vydalo *Příběhy majora Zemana*. Později začal realizovat vlastní koncepci vydávání comicsů pod značkou Calibre Publishing a v roce 2003 se stal šéfredaktorem nakladatelství Comics Centrum.

Po revoluci byl major Zeman otištěn v časopise Crew č. 9 z roku 1998, kde jste uveřejnili díl *Hon na lišku*. Objevily se v Crew samostatně i jiné díly? Další díly v Crew nevyšly.

Souviselo toto vydání a pozdější book se znovuuvedením seriálu v České televizi? Nevěděli jsme o tom, seriál byl v ČT uvedený později.

Práva, která jste ke komiksu od Káji Saudka zakoupili, jste prý následně poskytli Lidovým novinám s tím, že mělo jít o "support k chystanému soubornému vydání formou booku". Je to pravda?

O support se skutečně jednalo, ale práva jsme jim neposkytovali my. Práva poskytl Kája [Saudek] a my jsme pouze prováděli digitalizaci a rekonstrukci.

Před vydáním vašeho sešitu *Příběhy majora Zemana* se ovšem objevila i kniha nakladatelství Datel. Měli jste od Káji Saudka výhradní práva nebo je poskytl i nakladatelství Datel?

Měli jsme výhradní práva a opci, která byla v platnosti.

Řešili jste tuto kauzu nějak?

Neřešili, pouze jsme se rozhodli, že od Saudka již nic nevydáme. Naše knížka byla úspěšnější, výtisky od Datla skončily poměrně rychle v Levných Knihách.

Kolik bylo celkem prodáno výtisků vašeho sešitu?

3000 kusů

Proč jste do sešitu nezařadili i neoficiální díl *Zločin na zámku*?

Vydali jsme pouze ty díly, které byly vytvořené k seriálu a měly slušnou kresebnou úroveň. Onen poslední barevný díl je z období, kdy Saudek už moc dobře nekreslil, a i po scénářistické stránce je to celkem paskvil.

Příloha č. 4: Rozhovor s Jaroslavem Kratochvílem 30. 11. 2012

Jaroslav Kratochvíl je absolventem politologie na Západočeské univerzitě v Plzni a zároveň katedry dokumentární tvorby FAMU. Jeho autorské dokumenty se věnují převážně politickým tématům, v poslední době se zabývá zobrazením historických událostí a jejich následnou interpretací (snímky *Mnichovský diktát*, *Poválečné dějiny Československa*), přičemž tuto interpretaci zkoumá i pohledem vzdělávacího systému. Během svého studia spolupracoval s Českou televizí na realizaci cyklu *Děti padesátých let*.

Jste autorem krátkého snímku *Poslední případ majora Zemana*, který má být podobenstvím české cesty vyrovnání se s minulostí. Proč právě major Zeman?

Mojí ambicí bylo podívat se na to, co se s majorem Zemanem stalo po revoluci. Nevycházel jsem z podoby majora Zemana v seriálu, ale ze sdílené představy veřejnosti o tom, kdo majora Zeman je.

A kdo je podle veřejnosti major Zeman?

Na jednu stranu je to kladný hrdina, který celou dobu tvrdě pracoval a prožíval náročný život jako každý jiný, ale pro druhou část společnosti je to normální komunistický policajt, který se zaprodal režimu. Já jsem se rozhodl přiklonit se k té první variantě a dívat se na majora Zemana jako na chlapíka, který celý život poctivě dělal svoji práci, a představil jsem si, co by se stalo, kdyby se dožil Sametové revoluce. Není to pro mě člověk, který bojoval proti imperialistům, ale člověk, který se realizoval v tom, o čem byl přesvědčen, že bylo správné.

Proč ale právě Zeman? Mohl jste udělat výpověď o tom, jak se Anna Holubová vyrovnává s nástupem hypermarketů.

Major Zeman je nejvýraznější, protože má největší ohlas. Došlo u něj k určité mytizaci, je součástí popkultury, případně retro popkultury.

Snímek kombinuje Zemanovu výpověď s Jirešovým, respektive Kunderovým *Žertem*. Obsahem *Žertu* je ale touha po pomstě, trojúhelník vztahů, kde je paralela s vaším snímkem?

Já jsem se – nutno poznamenat, že neúspěšně – snažil vybudovat spojitost v tom, že Ludvík Jahn byl vyloučen na základě politických důvodů. Stejně tak byl na základě politických důvodů propuštěn major Zeman, protože byl komunist.

V závěru Zemanovi ovšem volají z ministerstva vnitra, aby nastoupil znovu do služby. Jak se *Žertem* souvisí to?

Paralela byla pouze v tom vyhazovu, závěr měl být otevřený ve smyslu, že Zeman byl sice propuštěn, ale nedošlo k úplnému vyrovnání s minulostí. V rámci revoluční nálady mohli být lidé jako major Zeman propuštěni a poté přijati zpět. Je třeba přiznat, že to spojení moc nezafungovalo, což je způsobené i tím, že původně měl ve snímku hrát Vladimír Brabec a Jaroslava Obermaierová. Pak by to určitě vypadalo lépe....

Proč v něm nakonec nehrají?

Původně s tím souhlasili, ale Vladimír Brabec to den před natáčením zrušil a pak to udělal i podruhé. Pokud by tam hrál pouze jeden z nich, nemělo by to smysl, a tak tam

není ani paní Obermaierová. Přitom jsme scénář s Vladimírem Brabcem společně upravovali.

Měl ke scénáři připomínky?

Nechtěl, aby byl major Zeman vnímán jako slaboch. Bral ho jako charakterní, morální figuru, která by se nenechala zlomit.

Seriál je dnes považován za kvalitní řemeslné dílo, případně dobrou kriminálku. Jak se k těmto názorům stavíte?

Já s nimi souhlasím. Když se na jednotlivé díly dívám, jsou některé horší, některé lepší, ale najdou se díly, které mají atmosféru a fungují velice dobře. Je vidět, že na ně byly peníze, je tam poctivá výprava, exteriéry. Když to srovnáme s *Ordinací v růžové zahradě*, která je točena ve třech místnostech, aby se co nejvíce ušetřilo, musí *major Zeman* na současného diváka působit hodnotnějším způsobem.

Ve srovnání s ateliérovou *Ordinací* působí *major Zeman* samozřejmě filmověji, ale to je především otázka peněz, nikoliv filmového řemesla, a seriál byl neuvěřitelně drahý. Ta další řemesla nejsou ale nijak výjimečná.

Je pravda, že jsem neviděl všechny díly. Zeptal jsem se některých lidí, spolužáků, učitelů, které díly jsou nejlepší. Doporučili mi *Studnu* nebo epizodu, jak se někde plazí v poli [*Vrah se skrývá v poli*]. Teď bych si vybral tak tři díly...

Právě *Studna* je charakterizována jako horor, přitom je to ale vyrovnání se s rokem '68 a v podstatě zfilmované Poučení z krizového vývoje.

Studna funguje jako horor, její atmosféra je strašidelná, ale samozřejmě například *Dobrodružství kriminalistiky* je mnohem lepší seriál.

V posledních letech se objevil mýtus Jiřího Sequense právě jako geniálního řemeslníka a téměř nejlepšího režiséra všech dob. Přitom jsou zde zajímavější režiséři – Vorlíček, Lipský. Proč je zbožšťován právě Sequens?

Jiří Sequens byl autor, který nebyl – vzhledem k tomu, co natočil předtím – úplně bez talentu. Točil seriály, které dávaly divákovi to, co divák chtěl. Vorlíček, Lipský je spíše avantgarda.

Takový génius průměrnosti.

Ano asi tak, Sequens je pro nejširší okruh diváků a ti ani nechtějí řešit pozadí seriálu.

U seriálu je tedy patrná ztráta, případně přeměna jeho původní ideologie. Vedle toho, že jste dokumentarista, jste také absolvent politologie. Nemůže být právě to, že již nikdo neřeší pozadí seriálu, nebezpečné?

Myslím, že ne, pro mě osobně komunismus není nebezpečí. Může to být rozhodně nebezpečné tím, že to může urážet památku lidí, kteří byli perzekuováni nebo popraveni. Nebude to ale vést k tomu, že by si mladá generace idealizovala období komunismu.

Ale diváci mohou nevědomky vnímat podprahová sdělení a poté takto interpretovat dějiny? To není nebezpečí?

Možné to je, ale nevzpomínám si na nějaký historický film, který je zcela pravdivý.

To jistě, každé dílo obsahuje určitou ideologii, ale nelze to zcela relativizovat. U *majora Zemana* je doložitelná manipulace s fakty za účelem obhajoby komunismu, bezpečnostních složek i srpnové okupace.

V kontextu svobodné společnosti a svobodných médií nebezpečí nevidím, protože si člověk může najít horší věci. Ale pokud se to uvádí, určitě by k tomu měla být nějaká komentovaná vysvětlivka. Samotné bych to nepouštěl, protože skutečně hrozí, že to někdo bude považovat za bernou minci. Jinak mě ale nenapadá jiný nástroj než cenzura a ta je nebezpečnější než celý seriál.

Souhlasíte s tím, že částečně podobné *majoru Zemanovi* jsou seriály *Zdivočelá země* a *Vyprávěj*?

Určitě, jsou to velice podobné seriály. Zobrazují stejné historické období, mají černobílé charaktery, je to výpravná přehlídka herců. Pokud někdo v obličejí vypadá jako svině, tak musí hrát komunistu. Už dlouho čekám na dokument o hodném komunistovi.

Příloha č. 5: Rozhovor s Miroslavem Nedorostkem 9. 12. 2012

Miroslav Nedorostek vyučuje na katedře obecné antropologie Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy, přičemž jeho specializací jsou dějiny katolické církve v 2. polovině 20. století. Vedle hlavního tématu, jemuž se věnuje i ve své disertační práci *Skrytá církev na Moravě*, se zabývá vlivem komunistické ideologie na audiovizuální tvorbu, a to především v rámci předmětu *Třicet případů majora Zemana - "příručka" ideového výkladu nedávné socialistické „přítomnosti“*.

Od roku 2011 vyučujete předmět *Třicet případů majora Zemana - "příručka" ideového výkladu nedávné socialistické „přítomnosti“*. Jaké máte na tento kurz ohlasy?

Dlouho nebylo zřejmé, jestli se předmět skutečně vyučovat bude, protože zpočátku nezískal svolení ze strany katedry. Katederní posel mi naznačil, že katedra je zčásti levicově orientovaná a pouhá kritika režimu jim přijde laciná. Předmětem prudké reakce se stala samotná anotace kurzu.

Co na ní katedře vadilo?

Vadila jim některá slova a obraty, například pasáž parafrázující minulý režim jako ráj na zemi.

Tedy jakési zesměšnění minulého režimu?

Asi ano.

Samotný kurz podporu také neměl?

Primární problém byl v tom, že se obecně zabývám dějinami katolické církve ve 2. polovině 20. století a nahlížím na tehdejší dobu poměrně kriticky. Katedra se obávala, že předmět pojmu výrazně kritické vůči komunistickému režimu. Řada mladších členů katedry je také vůči minulému režimu smířlivější a nevidí jej tak černě. Například považují tehdejší dobu za sociální výtah pro značnou část společnosti.

To je obecně problém současné výuky historie minulého režimu, neboť prameny mnohdy neodpovídají vzpomínkám. Máte podobný pocit tedy i z vaší katedry?

Obecně budou vždy různé pohledy na historii, tomu se nelze vyvarovat a je to tak přirozené, krásným příkladem je film *Rašomón*. Ano, myslím si, že nejednotný pohled způsobuje, že se raději do této látky nepouštějí.

Jaká je struktura studentů, kteří se kurzu účastní?

Když jsem předmět vyučoval poprvé, účastnili se semináře výhradně studenti Fakulty humanitních studií, a to většinou ti, kteří před tím měli se mnou nějaký seminář.

A druhý rok?

Tam se to radikálně změnilo, přibylo výrazně studentů z právnické fakulty. Dost velká část z nich uváděla motivy, které se často opakují: zájem o seriál samotný, socialistickou kinematografie nebo tehdejší dobu. Na druhou stranu dost důležitým motivem byly kredity.

Nakolik je tedy zajímavá přímo ideologie seriálu?

Osobně myslím, že minimálně. Řada lidí hledá právě informace o tehdejší době, protože je ze střední školy či od rodičů nemá.

Což je trošku zvrácené, pokud je hledají v semináři, který se věnuje propagandě.

To je pravda.

Jaký je věkový profil studentů? Jsou to „prváci“ nebo vyšší ročníky?

U těch právníků bylo hodně prváků, ostatní byli ve vyšších ročnících a rok předtím taky.

Jaká témata projektů si studenti vybírají?

V obou ročnících to byly epizody *Bestie*, *Vrah se skrývá v poli*, *Studna*...

Tedy spíše ty díly, které jsou dnes mytizovány jako kriminálky. Epizody *Klauni a Štvanice* oblíbené zřejmě tolik nejsou, je to tak?

Určitě, studenti si vybírají hlavně dějové příběhy, případně průřezová témata jako ženy v seriálu, technologie a podobně.

Vy osobně jste pro to *majora Zemana* vysílat?

Ano, jsem v tomhle směru liberál, vysílal bych *Zemana*, stejně jako bych vydával *Mein Kampf*, protože dělat v moderní evropské společnosti nějaká indexovaná díla je nesmysl. Ale uvědomuji si, že to lidem může dělat v hlavě velký zmatek, a proto je důležité pracovat se společností již od dětství a vysvětlovat jí, jak manipulace funguje.

Doplnil byste také vysílání nějakým dovětkem nebo byste *majora Zemana* vysílal bez něj?

Podle mě je to s dovětkem lepší, protože jinak to tam lidé vůbec nevidí. Jsem v tomhle možná velký idealista, ale myslím si, že televizní zábava by mohla vést i ke kultivaci společnosti a *major Zeman* je jedna z příležitostí.

Seriál je v současnosti mytizován jako kriminálka a skvělé filmové řemeslo. Čím je to podle vás způsobeno?

Dnes lidé vůbec nevnímají události, které seriál vykresluje, jako něco, co tehdejší režim napáchal proti jiným lidem. Berou to buď jako obraz reality, nebo vymyšlenou kriminálku. Možná tam vnímají některé ideologické prvky, ale nedokážou je zařadit do souvislostí.

Právě, diváci se na seriál dívají jako na zábavu nebo na kriminálku a historickou manipulaci v něm nevidí.

Já to mám ale také zafixované jako dobrou zábavu. Za socialismu to byl skutečně seriál, který byl docela dobrý, v televizi toho moc nebylo. Byl jsem malé dítě, když se *Zeman* vysílal, ale vzpomínám si, že tím žila celá třída, celá škola.

Kolik vám bylo let? Jak na to vzpomínáte?

Myslím, že jsem byl tehdy ve druhé třídě a všichni se o tom bavili. Vždy potřebujete společné téma, to je stejné i dnes, kdy je tématem *Ordinace v růžové zahradě*. My jsme se tehdy bavili o *Zemanovi* a to bylo lepší než ostatní věci vysílané v televizi. I předtím a potom byly filmy a seriály, ale *Zeman* to bylo něco, to bylo „Dávají *majora Zemana*!“

Ve srovnání například s *Inženýrskou odyseou* to byl opravdu jiný seriál, střílí se v něm, je tvrdší, jsou v něm mrtvoly... *Studnu* jsem viděl jako dítě a bylo to děsivé, měl jsem z toho opravdu strach.

Není ale tohle vnímání nebezpečné? *Studna* je hlavně zfilmované Poučení z krizového vývoje.

Nebezpečné to je, ale podobně nebezpečných věcí a filmů je daleko víc. Je otázka, jestli není nebezpečný film, který propaguje konzum, či seriály *Ulice* apod.

Jistě, každé dílo obsahuje určitou ideologii, ale je přece rozdíl mezi ideologií *Ulice*, která říká, že konzum je přirozená věc a myčka je základ rodiny, a mezi *majorem Zemanem*, který na základě skutečných předobrazů a lidí manipuluje s výkladem dějin.

To je pravda, nicméně to bychom mohli rozebírat i filmy Michaela Moora, který za ně dokonce dostává ceny na festivalech. Obecně vidím nebezpečí socialistických seriálů typu *Sanitka*, *Nemocnice na kraji města* v tom, že lidem přijde, že tehdejší doba nebyla tak zlá, ale byla vlastně dobrá. To se pak může projevat i v tom, jak dopadají volby.

Myslíte, že obliba normalizační kinematografie může mít skutečně reálný vliv na volební chování diváků?

Řekl bych, že částečně ano. Je to hodně odvážná teorie, neboť těch faktorů je celá řada, ale to, že prvovoliči volí komunisty, může být způsobeno i tím, že vnímají socialistickou dobu skrze její výdobytky, tedy filmy, seriály, tehdejší hudbu. Mohou si pak říct, že to nebylo tak špatné.

Velice pravděpodobné je to u starších diváků. Z výzkumu sledovanosti plyne, že na seriál se již nedívají nejvíce lidé, kteří v době prvního vysílání prožili dětství a mládí, ale starší diváci ve věku 45-54 let. Lze to interpretovat jako posun od sentimentu po mládí k sentimentu po době, po režimu.

V téhle věkové skupině je velký sentiment po tehdejší době, po sociálních jistotách. Přenáší se to ale právě i na mladší generaci, v současné době například učím skupinu studentů v rámci předmětu *Katolická církev ve 20. století* a tam silný sentiment po tehdejší době rezonuje.

Může tedy *major Zeman* na základě vašich zkušeností sloužit jako výukový materiál?

Ano a čím déle se tím zabývám, tak tím víc si to myslím. Je v něm vidět, jak komunisté nakládali s historickými událostmi, jak je vykládali. Zobrazuje tehdejší filmový jazyk, stereotypy nahlížení, jak má vypadat správná žena, správný muž, správná společnost.

Pro koho by měla být podobná výuka určena?

Dalo by se to využít od druhého stupně základní školy, na střední škole a pro vysoké školy to může jít o úroveň výš.

Není druhý stupeň základní školy brzy?

Není, mám s dětmi určitou zkušenost, dělám s nimi tábory, takže vím, co jim lze přednést a co ne. Mohou se naučit filtrovat, co je pravda a co nános, manipulace.

Jak by tedy vypadala konkrétní hodina?

Vezmu si dokumentární film, např. o babickém případu a vedle toho *Zemana* a zeptám se dětí, jak to teda bylo...Snažil bych se, aby pochopily, že informace nepadají z nebe, ale že jsou filtrovány přes určitý kanál, což je televizní tvůrce, dokumentarista nebo i já jako učitel.

Problémem je, zda k tomu jsou učitelé kompetentní. Nemusejí propagandu sami poznat.

To, že tomu nerozumí učitelé, je ale spíš problém pedagogických fakult.

Proč?

Po stránce formální je průprava na učitele výborná, naučí se pedagogické metody, jak zapisovat do třídní knihy a podobně, ale často se učí vlastně středoškolské učivo, které pak mají dětem říkat. Takhle se historie učit nedá a je špatně, že jim nikdo neřekne „podívejte, historie, dnes říká tohle, před dvaceti lety se říkalo tohle a za dvacet let se bude možná učit něco jiného.“

To je těžké, když samotní historici tápou, jak poválečné dějiny interpretovat jinak než propagandistickým pohledem normalizace.

Problémem navíc je, že ti, kteří na vysokých školách vzdělávají nové vysokoškoláky a vědce, tedy jakési základy, jsou z převážné většiny bývalí komunisté a na nich se staví.

Je tedy rozumné, aby učitelé pracovali s tak nebezpečným materiálem, když výuka jich samotných není kvalitní?

Svěřil bych jim důvěru.

Příloha č. 6: Rozhovor s Janem Jirákem 10. 12. 2012

Jan Jirák absolvoval obor angličtina-čeština na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy, ale již několik desítek let se věnuje především médiím. Podílel se na založení katedry mediálních studií na Fakultě sociálních věd UK a Centra pro mediální studia CEMES. Specializuje se mimo jiné na roli médií v současné společnosti a na problematiku mediální gramotnosti. V letech 1997 až 2000 byl předsedou Rady ČT.

V roce 1999, kdy byl uveden cyklus *Třicet návratů*, jste byl předsedou Rady ČT. Vy jste oproti Radě pro rozhlasové a televizní vysílání zaujali postoj, že by se seriál měl vysílat. Co vás k takovému názoru vedlo?

Byli jsme přesvědčeni, že vysílání seriálu nepředstavuje pro veřejnost riziko podlehnutí propagandistickému sdělení, které seriál obsahuje. Zároveň jsme došli k závěru – tento názor jsem prosazoval především já – že *major Zeman* je svým řemeslným provedením sebekompromitující.

Vy tedy nesouhlasíte s názory, že se jedná o kvalitní řemeslné dílo?

Ne, myslím, že to je řemeslně špatný seriál. Například hlavní postava, jakkoliv se Brabec snažil, je špatně napsaná.

Byla mezi radními shoda? V zápisu rady se uvádí, že se objevily i opačné názory.

Všechny postoje nebyly jednotné, převládaly ale ty pro vysílání seriálu. Poměr byl přibližně dvě ku jedné třetině.

Změnilo se s odstupem času nějak vaše stanovisko?

Vůbec ne.

Česká televize zvolila jako formu vysílání cyklus *Třicet návratů*, což znamenalo úvodní fejton, pak epizodu seriálu a příslušný dokument, který propagandu odhaloval. Součástí bloku bylo i několik besed. Považujete tuto formu za dostatečnou? A bylo vhodné umístit vysílání do prime time?

Nechal bych to klidně v prime time, ale z nápadu doplňovat seriál dokumenty jsem nadšený nebyl. Stejně tak z následných diskuzí, které nevyznívaly úplně přesvědčivě. Chápal jsem to jako jakýsi pokus o reinterpretaci, který tomu příběhu spíš dodával na vážnosti.

Rada ČT v průběhu vysílání vyjádřila zklamání nad celkovou úrovní projektu. Co vám konkrétně vadilo?

Ty dokumenty byly jednak dělány dost narychlo, ale především působily dojmem, že to je střet ideologií: něco řekne Zeman, něco ti na druhé straně. Vlastně předznamenávaly opačným znaménkem to, co bylo zpracováno v příslušném díle. Točit dokument o historických předlohách epizod bylo nesmyslné, protože *major Zeman* je interpretace poválečných dějin z pozice poloviny 70. let. Možná mělo smysl udělat dokument o vzniku seriálu, ale ne o těch předlohách.

Vycházíte tedy z toho, že zatímco je *major Zeman* interpretace historie pohledem normalizace, dokumenty byly interpretace historie pohledem roku 1999?

Přesně tak, chyběl tomu jakýkoliv nadhled.

Vy byste *majora Zemana* vysílal i bez doplňujících materiálů?

Ano, vůbec bych to k tomu nedělal. Pustil bych to bez toho.

Často se uvádí, že *major Zeman* byl jedním z hlavních důvodů, proč vznikly tlaky na odvolání tehdejšího ředitele ČT Puchalského, který raději sám rezignoval. Vnímáte to také tak?

Na Jakuba Puchalského byly tlaky i před *Zemanem*. Samotné odvysílání seriálu se pak stalo onou holí, kterou psa začali bít. Kdyby nebyl *major Zeman*, možná by se našlo něco jiného. Byla to snadná nahrávka.

A následné tlaky na odvolání Rady ČT?

Tam to taky asi hrálo roli a jsem dodnes přesvědčen, že ten postup nebyl úplně korektní. Odnesl jsem si z toho poučení, že když chce politická elita dosáhnout svého, tak se řídí heslem: účel světlí prostředky. A *major Zeman* je snadný prostředek.

Diplomová práce, jejíž součástí je i tento rozhovor, zkoumá mytizaci seriálu a ztrátu oné sekundární ideologie, tj. politické propagandy. Myslíte si, že tato částečná deideologizace může být nebezpečná?

Určitě ne. Ctím zásadu, že když si dítě myslí, že je pod postelí bubák, tak se má rozsvítit a ukázat mu, že tam bubák není. Tehdejší vysílání seriálu bylo pro mě podobné. *Major Zeman* byl dílo na zakázku, které zapadalo do určitého propagandistického plánu. *Zdivočelá země* je také propaganda, je tam určité vyjádření ideologie. Ideologie je přítomná všude, důležitý je kontext.

A ten se podle vás změnil?

Ano, věci se interpretují v kontextu. A pokud se změní kontext, změní se i interpretace. Vy dnes sice nevidíte v Shakespearových dílech narážky na podporu zahraniční politiky královny Alžběty, ale to neznamená, že byste tu politiku začal podvědomě podporovat. Prostě to nevidíte. Nejdřív z díla odcházejí dobové narážky, ať jsou propagandistické nebo jiné.

Jsou ale lidé, kteří jsou schopni uvádět události Babic podle příběhu Plánice [epizoda Vrah se skrývá v poli].

No a co?

Je to přece komunistická manipulace historií. Ve chvíli, kdy se na seriál dívají méně vzdělaní lidé, což z dat sledovanosti plyne, tak je to může podprahově ovlivňovat.

Nechci se dostat do pozice, kdy bych ten seriál obhajoval. Jsem ale přesvědčen, že pokud člověk neví, k čemu to odkazuje, tak to v tom nevidí. Není to úplně podprahová reklama.

Může *major Zeman* fungovat jako výuková pomůcka?

Samozřejmě, opět záleží na kontextu. Může fungovat pro výuku normalizační propagandy, v žádném případě ne pro výuku představ o historiografii minulého režimu.

Příloha č. 7: Témata dokumentů a besed cyklu Třicet návratů

DOKUMENTY

1. Spirály zrady (1945)

- poválečné osudy tří typických představitelů udavačů, konfidentů a gestapáků z doby 2. světové války
- režie: Pavel Jandourek

2. Výbuch (1946)

- události kolem výbuchu skladu v Ústí nad Labem, který tehdejší propaganda označila za akci wehrwolfů
- režie: Stanislav Zeman

3. Příběh šmeliny (1947)

- svědectví o komunistické kampani v Novém Bydžově, jejímž cílem byla likvidace velkoobchodu i drobných živnostníků
- režie: nezjištěno

4. Akce B (1947)

- problematice banderovců a rekonstrukce kauzy faráře Hučka z pražského kostela svatého Klimenta, který pomáhal pronásledovaným Ukrajincům a spoluorganizoval jejich útěky za hranice
- režie: nezjištěno

5. Kdo jsme byli? PP 1 NB (1948)

- historie Prvního pohotovostního pluku Národní bezpečnosti z let 1945-48
- režie: nezjištěno

6. Bestie (1949)

- šokující případ brutálního vraha kopečkářů Huberta Pilčíka z konce čtyřicátých let
- režie: nezjištěno

7. Lístková doba (1950)

- okolnosti a dobové souvislosti největšího případu padělatelské sítě přidělových lístků v naší poválečné historii
- režie: nezjištěno

8. Proti komunismu se zbraní v ruce (1951)

- činnost skupiny bratří Mašínů na území Československa
- režie: nezjištěno

9. Legenda o agentech chodcích (1952)

- osudy lidí, kteří se pokusili svým dílem přispět k pokusu o zvrácení pounorového vývoje v Československu
- režie: M. Dušák

10. Dobře využitá tragédie (1953)

- případ vraždy funkcionáře v babické škole z léta roku 1951, který svým dopadem poznamenal životy tisíců lidí
- režie: P. Nikolaev

11. Bartolomějská noc (1954)

- snaha komunistického totalitního systému kompromitovat církve a noc, která znamenala faktický konec mužských církevních řádů v naší republice
- režie: P. Kotek

12. Muž s novou tváří (1955)

- osud Václava Knotka, který z protifašistického odboje přešel do opozice vůči komunistické diktatuře
- režie: nezjištěno

13. Romance o nenápadném policistovi (1956)

- životní příběh špičkového kriminalisty, který odmítal vyjít vstříc požadavkům doby
- režie J. Dobrohnízdý

14. Legenda o agentech chodcích II. (1957)

- konec pionýrských dob protikomunistické špionáže v Československu
- režie P. Nikolaev

15. Profesionálové (1958)

- reálie nejslavnějšího kriminálního případu padesátých let, který započal nálezem rozřezaného ženského těla ve Vltavě
- režie T. Kopáčová

16. Milovníci umění (1959)

- konfrontace případu největší krádeže uměleckých děl padesátých let s tehdy zcela legálními případy konfiskací soukromých uměleckých sbírek
- režie M. Bouda

17. Konec kasařů v Čechách (1960)

- nejznámější poštovní loupež šedesátých let a její souvislost s koncem zlaté éry klasické kasařiny
- režie P. Hájek

18. Akce Light (1961)

- boj československé komunistické rozvědky s britskou tajnou službou na konci padesátých let
- režie J. Sotona

19. Slavnosti a rituály (1962)

- proměny politického klimatu doby v obrazu režimních oslav a stranických dýchánek
- režie: P. Hájek

20. Akce Tulipán (1963)

- jedna z nejrozsáhlejších akcí státní bezpečnosti z konce padesátých let, která byla zaměřena na odhalení cizích agentů na území Československa
- režie S. Mirič

21. Rozdělené rodiny (1964)

- důsledky nelidského systému státních orgánů komunistického Československa, který nedovoloval dětem emigrantů vycestovat za svými rodiči a zadržoval je jako rukojmí a nástroj vydírání
- režie P. Hájek

22. Anatomie mordu (1965)

- kořeny jedné z nejbrutálnějších oblastí kriminality na příkladu třech sexuálně motivovaných vražd
- režie M. Bouda

23. Z kádrových materiálů (1966)

- výpovědi lidí, kteří se na začátku padesátých let dostali do konfliktu s mocí a až do konce života žili ve stínu svého špatného kádrového profilu
- režie F. Kölbl

24. Chceme světlo (1967)

- mnohovrstevná, obrazově razantní kronika roku 1967
- režie V. Kvasnička

25. Rehabilitace nebo zrada (1968)

- nestandardní pohled na proces rehabilitací v roce 1968, který skončil dříve, než mohl přinést první výsledky
- režie V. Kvasnička

26. Studna (1969)

- jeden z nejhrůznějších případů československé kriminalistiky z konce šedesátých let
- režie M. Polák

27. Vynález pravdy (1970)

- činnost dezinformačního oddělení československé Státní bezpečnosti doma i v zahraničí
- režie M. Bouda

28. Most přes kalné vody (1971)

- činnost profesionálních agentů, pro něž se vžilo označení nelegálové
- režie J. Sotona

29. Únos (1972)

- únos československého letadla a následná nenávistná kampaň, kterou rozpoutal komunistický režim proti představitelům nezávislé kultury
- Režie V. Křístek

30. Dopisy (1973)

- lidé, kteří na čtyřicetiletý komunistický experiment doplatili léty strávenými v pracovních táborech a kriminálech
- režie M. Polák

BESEDY**1. Třicet návratů**

- úvodní beseda ke stejnojmennému projektu, která se zamýšlí nad smyslem seriálu

2. Tlustá čára za minulostí

- příčiny dnešního zájmu o seriál Třicet případů majora Zemana

3. Nenápadný půvab komunismu

- nástup totalitní moci v naší zemi

4. Hrdinství nebo zločin

- rozporuplné vnímání akcí odbojové skupiny bratrů Mašínů proti totalitnímu zřízení

5. Církev a stát

- důvody a důsledky zrušení řeholních řádů v roce 1950 a současné postavení církve v demokratické společnosti

6. Soukromý majetek

- likvidace soukromého majetku po roce 1948 a o podmínkách soukromého podnikání dnes

7. Cena za svobodu

- emigrace z Československé republiky v období let 1948 - 1989

8. Rok 1968

- události jara 1968

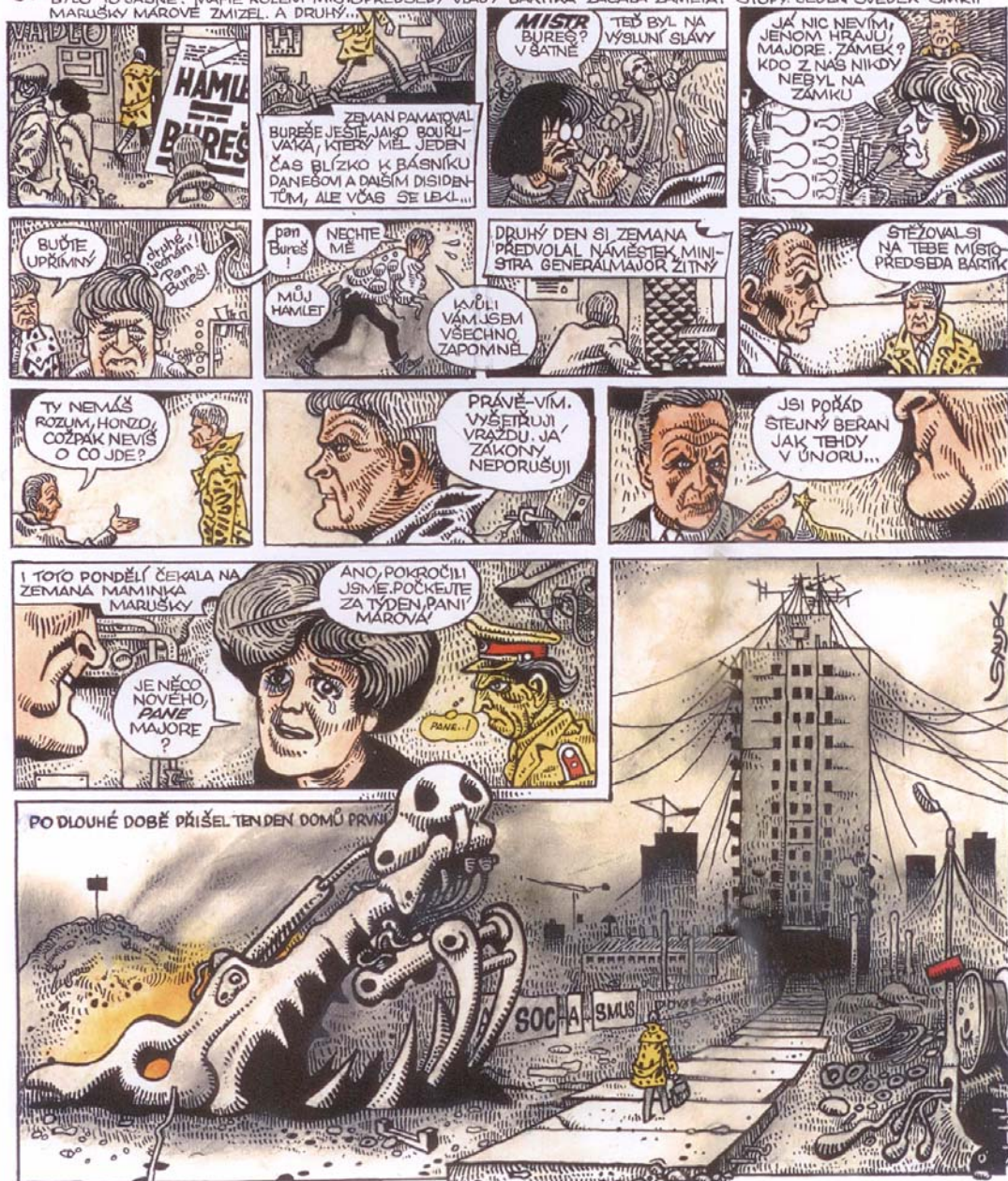
9. Kam jsme došli?

- nejdůležitější události naší země v posledních třiceti letech

Příloha č. 8: Komiks Poslední případ majora Zemana (ukázka)

POSLEDNÍ PŘÍPAD MAJORA ZEMANA

6. PODLE NOVELY JIŘÍHO PROCHÁZKY **ZLOČIN NA ZÁMKU**, DOKONČENÉ 1.2.1989, NAPSAL JAN REINISCH
 BYLO TO JASNÉ: MAFIE KOLEM MÍSTOPŘEDSEDY VLÁDY BARTÍKA ZAČALA ZAMETAT STOPY JEDEN SVĚDEK SMRTI
 MARUŠKY MAROVI ZMIZEL. A DRUHÝ...

Příloha č. 9: Báseň Jirka jede na Kubu

*Jirka jede na Kubu,
nedostane přes hubu?
V Berlíně už dostal na frak,
zachránil ho až poslední vlak.*

*Sabotéra na lodi,
přes zábradlí přehodí.
Na kapitána huláká:
Živýho chci ho, mrzáka!*

*Otočte loď, skočím za ním,
jaképak s tím dělat srání!
Zbláznil jste se, rozvědčíku,
nejvíc dravců z Karibiku!*

*Antonia škoda není,
žraloci už zuby cení.
A zatímco je Tonda žrán,
Hradec pije plzně džbán.*

*Opatruj se, milý brachu...
Drž mi palce, mimo strachu!
Akce je to zapeklitá,
Barkl dělá společníka.*

*A to už jsme v Bella Vista,
Wunder Pepi kontr chystá,
já Sládek, tys Kysela - snad,
za dolar jsem na tě káp.*

*Zatanči si, Jirko - brachu,
neodmítej, neměj strachu.
Jirka musí do kola,
lahev whisky, hej - hola!*

*Kromě sličné tanečnice,
máme tu i dva komplice,
šikmookej kouká z proutí,
holohlavej sólo kroutí.*

*Pepa Barkl zatím zdrhá,
válí z kopce, boty trhá.
Snaha utéct je však marná,
nuž do ledvin, voda kalná...*

*V Bella Vista Mestrey válí,
Jirka kouká - jak mu to pálí.
Moc se nediv, pomni, viz,
cvičil mě sám Canaris.*

*Z Jirky stal se rukojmí,
Praho, postoj zaujmi.
Coreense Žitný nahání -
průhonické pozvání.*

*Tam se dozví plukovník,
Jirka živ, zdrav: Bohu dík.
Mestrey Jirku zatím hostí,
této role rád se zhostí.*

*Kam teče tamta řeka? Do velké.
Co jsou dějiny? Spory odvěké.
Jirko Hradče, nic naplat,
tady budeš poslouchat.*

*Poslouchá už vzápětí,
košili durch propotí.
Mestrey vyhrál první kolo,
nadiktuješ, jak to bolo.*

*V Praze Honza se Sherlockem
za Sachlovou rychlým krokem.
Ta Štefkovou vydírá,
klíč od schránky vybírá.*

*Tahle mladá Sachlová,
nevhodně se zachová.
Nervy ztrácí, řekne hned:
nádraží Praha – střed.*

*Žitný právě recituje,
Honza Zeman licituje.
Co s říkankou dělat neví,
Gajdoš jenom blbě hledí.*

*Otto Bismark, rytíř síly,
pilně kráčí k svému cíli,
hvězdy, žezlo, kříž si složí,
bez Viléma, rukou boží.*

*Jindra Hejduk - šifér v Praze
kódy láme, je mu blaze.
Nikotin však odmítá,
škodí zdraví, namítá.
Hradec času neztrácí,
Inge útěk vyvrací.
Hradec našel kumpána,
Rodriga - prý Kubána.*

*V pomeranči výbušnina,
jaká to je pochutina!
Na to jak jim trezor bouchá,
šikomookej jenom kouká.*

*Holohlavej taky dostal,
na odvetu čas teď nastal.
„Wo ist der Kerl?“ Mestrey křičí,
Jirka koňmo už pryč fičí.*

*Zatím se mu útěk daří,
Spellman nám však radost zmaří.
Střílí dobře, střílí rád,
Jirku trefil - ten jen spad.*

*Vrtulník se s Jirkou zvedá,
Mestrey ví, že je s ním běda.
Ovšem Jirka taky zmírá,
je tu pohřeb, bolest šírá.*

*Zeman - Blanka - Lída - máma,
ti na pohřbu jsou teď s náma.
Honza, do smutku se tiše noře,
s Jirkou loučí se - naposled v Hoře*